

Det tänkande statsrådet

Den andra av hr Hammarskjölds tre uppsatser har nyligen diskuterats i denna tidning (24 december); den sades vara allmän och oklar, men är kanske något mera förbindande än de första och tredje uppsatserna. I den senaste uppsatsen (Politik och ideologi) går hr Hammarskjöld längst i att säga litet på många sidor. I sina värsta ögonblick var inte Henry James så förbehållsam.

Med alla de reservationer och all den ofrånkomliga obestämdhet som utmärker generaliseringar av denna art har det sagts och kan det väl också sägas, att den västliga kulturkretsens folk gemensamt karakteriseras av en drift till aktivitet, ett behov av att ge sitt handlande en mening och en tendens att finna en sådan mening i mål utanför individen eller i en individs egen andliga fullkomning men däremot icke i individens omedelbara materiella intressen.

Detta är en av författarens truismen — kanske är det tvärtom en absurditet, ty varför skall denna med all övlig tvekan framförda generalisering gälla blott "västerlandets folk" — men låt oss för korthetens skull behandla den som en truism. Vad det gäller att säga är att vi har behov av ideologier, med ett i detta sammanhang användbart enklare uttryck värderingar. I motsats till Machiavelli, som påstås sakna ideologi — en oförrätt mot denne älskare av ordning och stadga —, anses nutida människor i regel längta efter något högre och allmännare än liv och välmåga. Denna längtan delas av hr Hammarskjöld, som han indiskret antyder ("här föreligger knappast någon fixeringsbild"), men det är likväl inte det väsentliga; den är så pass stark att styrelsen måste tillgodose den vid risk av inre oroligheter och samhällsfarliga rörelser. En demokratisk äskådning behärskar oss och även hr Hammarskjöld. Några objektiva skäl finns visserligen inte för att denna äskådning skall sättas högre än "fred och liv". Men det är möjligt att en ideologisk politik är — "realpolitiskt" — den bästa; "där den kollektiva ideologi, med vilken vi räknat, i ett land och en tid växt sig tillräckligt stark, har de mål den utpekat icke endast hos enstaka individer utan för ett helt folk vägt tyngre än den omedelbara yttre välfärden... I en paradoxal mening har i dessa fall en ideologisk politik konsekvent genomförd t. o. m.

det extrema konfliktläget, visat sig vara den riktiga, även bedömt med utgångspunkt från realpolitikens förutsättningar. Vad intet resonemang kan motivera, har därvid historiskt framstått som sant."

Låt oss bortse från det meningslösa ordet "sant" i den sist citerade satsen och mycket annat och fråga vad som är meningen med detta. Jo, vi är enligt vissa hos de västerländska folken observerade drag benägna för värderingar; dessa är inte nazistiska eller kommunistiska; vi är därför redo att försvara oss mot nazism och kommunism — irrationellt, men med historiens godkännande — trots att vi genom underkastelse skulle kunna behålla "fred och liv". Hr Hammarskjöld godtar denna attityd, dels för att han — helt ordinar — delar den, dels för att han, liksom andra grubblare på området, tror att vi behöver idéer lika väl som bröd.

Men rusig av dessa upptäckter störta tankaren vidare. Den portion ideologi vi redan har är, sägs det, i knappaste la-

get. Utan att vilja säga något mera bestämt förklarar hr Hammarskjöld därför "att jag tror att ett oundvikligt steg i den svenska utvecklingen är ett successivt accepterande av ökat internationellt ansvar, ett inväxande i den internationella utvecklingen som ger utlopp åt krafter vilka eljest skulle vändas inåt — till vår egen skada". En och annan blir förskräckt inför detta. Är hr Hammarskjöld en orm vid hr Undéns barm? Var inte oroliga! "Vad här sagts betyder icke att jag tar avstånd från huvudlinjerna i dagens svenska politik, vare sig i fråga om den inre målsättningen eller när det gäller vår utrikespolitiska ställning. Men det är en bekännelse om hur jag ser de krav inför vilka framtiden ställer oss."

*

Det vore orätt att beskylla hr Hammarskjöld för emfas; men dessa liksom med plåga frampressade bekännelser om intet blir ändå prövande. Hr Hammarskjöld är ärlig och uppriktig, men dessa egenskaper blir inte så stimulerande då det finns så litet att vara ärlig och uppriktig om. Vi är övertygade om hr Hammarskjölds förtärlighet både i största allmänhet och som lojal regeringsmedlem, men som politisk tänkare är han lika hårdsmält som näringsfattig.